

Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil

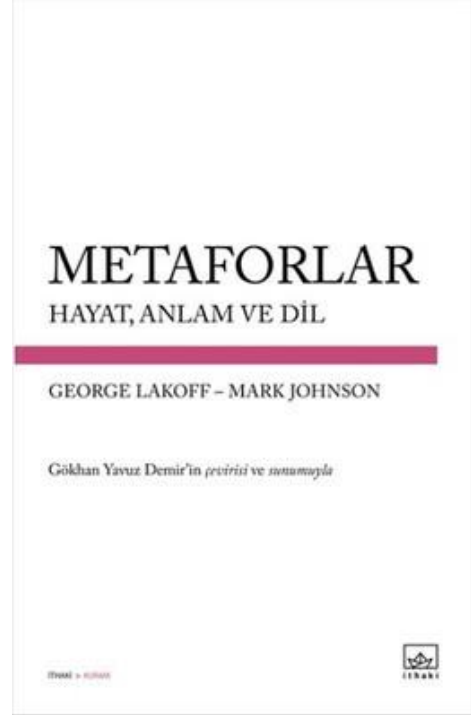
OKT. KÂMİL PARIN*

"Metafor minyatür şiirdir." Monroe Beardsley**

Metafor kelimesi Grekçe bir kelimedir ve "meta: öte" ve "pherin: taşımak" kelimelerinden meydana gelerek "bir şeyi başka bir şey ile anlatmak" manasında kullanılır. Metafor denilince akla hemen dil sorunu gelir. *Metaforlar - Hayat, Anlam ve Dil* adlı eser ile metaforların sadece bir dil sorunu olmadığı, insanın günlük hayatındaki düşünme sürecinin dahi metaforik olduğu anlaşılır. Böylece zihinlere yerleşmiş metafor kavramına bakış değişmeye başlar.

1980'de George Lakoff ve Mark Johnson tarafından kaleme alınan *Metaforlar - Hayat, Anlam ve Dil*, 2005 yılında Gökhan Yavuz Demir tarafından Türkçeye tercümesi yapılarak dilimize kazandırılır. *Metaforlar* yirmi yıllık çalışmanın neticesidir. Yirmi yıl boyunca iki yazarın aynı konu üzerinde çalışması ve yeni yaklaşımlara sahip olması bakımından okunmaya değer.

Otuz kısımdan oluşan eserin başlıkları şu şekildedir: 1. Beraber Yaşadığımız Kavramlar, 2. Metaforik Kavramların Sistematiği 3. Metaforik Sistematik: Vurgulamak ve Gizlemek, 4. Yönelim Metaforları 5. Metafor ve Kültürel Tutarlılık, 6. Ontolojik Metaforlar, 7. Kişileştirme, 8. Metonimi, 9. Metaforik Tutarlılığa Meydan Okumalar 10. Bazı İlave Örnekler 11. Metaforik Yapılaşmanın Kısmi Doğası 12. Kavram sistemimiz Nasıl Temelleniyor? 13.Yapı Metaforlarının Temellenmesi, 14. Nedensellik: Kısmen Yeni Ortaya Çıkan ve Kısmen Metaforik, 15. Tutarlı Tecrübe Yapılanması, 16. Metaforik Tutarlılık, 17. Metaforlar arasındaki Kompleks Tutarlılıklar 18. Kavramsal Yapı Teorilerinin Bazı Sonuçları, 19. Tanımlama ve Anlama, 20. Metafor Forma Nasıl Anlam Verebilir? 21. Yeni Anlam, 22. Benzerliğin Yaratılması, 23. Metafor, Doğru ve Eylem, 24. Doğru, 25. Objektivizm ve Sübjektivizm Miti, 26. Batı Felsefesi ve Linguistiğinde Objektivizm Miti, 27. Metafor,

* Kastamonu Üniversitesi Türk Dili Öğretmeni, kamilparin@hotmail.com

** George Lakoff - Mark Johnson (2015). *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*. Çev. Gökhan Yavuz Demir. İstanbul: İtihak Yayınları.

Objektivizm Mitinin Kusurlarını Nasıl İfşa Eder? 28. Subjektivizm Mitinin Bazı Yetersizlikleri 29. Tecrübeci Alternatif: Eski Mitlere Yeni Anlamlar Vermek, 30. Anlama.

Geleneksel anlayışta metaforlar benzetme, istiare, metonimi ile birlikte anılır ve bir kelimenin yerine başkasını kullanma olarak bilinir. George Lakoff ve Mark Johnson'a göre metaforlar düşünce ve dili şekillendiren, yapıya kavuşturan unsurlardır. Metaforların dilsel yönü ikinci plana itilir ve kavramsallığı öne çıkartılır. Kavramların niteliği olarak ele alınan metaforlar sadece sanatsal veya estetik kaygılarla değil belirli kavramların daha iyi anlaşılmasını sağlamak için kullanılır.

George Lakoff ve Mark Johnson metaforun, kelimelerin değil kavramların niteliğidir ve özel bir yeteneği olmayan sıradan insanlarca gündelik hayatta büyük bir zihin faaliyeti gerektirmeksizin kullanıldığını hatırlatır. Ve gündelik hayatta kullandığımız bir çok eylemin aslında metaforik yapılar olduğunu farkına varmamızı sağlar. Kavramların birçoğu ya soyut olduğu yahut tecrübemizde çok belirgin olmadıkları için, onları daha açık terimlerde anladığımız diğer kavramlar aracılığıyla kavramaya ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyaç kavram sistemimizde metaforik tanımlamaya yol açar.

Metaforlar hayatımızın olmazsa olmazlarıdır. Metaforlar yaşantılarımızı nasıl sürdüreceğimizi büyük ölçüde belirler. Metaforlar bizim için gerçeklikler yaratabilir, özellikle de sosyal gerçeklikleri. Bu sebeple gelecekteki eylemlerimiz için bir kılavuz olabilir.

George Lakoff ve Mark Johnson metaforlara; ontolojik, yapı, konvansiyonel, yönelim, kişileştirme metaforları gibi bazı isimler verirler. Ama kesin çizgilerle sınıflandırma görmek mümkün değildir. Kişileştirme, metonimi gibi kavramları açıklarlar ve metafor ile arasındaki farklara değinirler.

Metaforların kültürden kültüre değişiklik gösterdiği meselesine de değinilir. Bir kültürdeki kavramın manası başka bir kültürde farklılık gösterebilir. Örneğin bazı kültürlerde gelecek bugünden sonrayken, bazılarında ise geçmiştedir.

Metaforların gerçeklikler yaratabildiği fikri çoğu geleneksel metafor görüşüne karşıdır. Nedeni geleneksel olarak öncelikle kavram sistemimizi ve icra ettiğimiz gündelik aktivite türlerini yapıya kavuşturma aracı olarak değil, sırf bir dil meselesi olarak görülmesidir. Metaforun yalnızca bir dil meselesi olduğu ve en iyi durumda yalnızca gerçekliği tasvir edebileceği fikri, insani varlıkların dünyayı kavramlaştırma tarzından bütünüyle bağımsız ve bütünüyle onun dışında olduğu görüşünden kaynaklanır. Gerçekliğe bu tür bir bakış, gerçekliğin insani boyutlarını dışarıda bırakır.

George Lakoff ve Mark Johnson Objektivizm ve Subjektivizm Mitleri başlıklı yirmi beşinci kısımda doğruluğun daima bir kavram sistemine bağlı olduğunu, herhangi bir insani kavram sisteminin genellikle doğası itibariyle metaforik olduğunu ve dolayısıyla tümüyle objektif, koşulsuz yahut mutlak doğru olmadığını öne sürerler. Objektivizme yegâne

alternatifin radikal sübjektivizm olduğunu reddederler ve “objektivizm ve sübjektivizm mitlerine” üçüncü bir tercih sunarlar: “Tecrübeci Sentez.”* Tecrübeci yaklaşım ile tarafsız, yansız ve objektif olmanın mümkünlüğü hakkındaki objektivist ve sübjektivist mitler arasında köprü kurulmasına yardımcı olur.

Metaforların gündelik hayatımızda fazlasıyla yer aldığı düşüncesi eserin önemli bakış açılarından biridir. George Lakoff ve Mark Johnson bu noktada evliliği metafor üzerinden okur ve güzel örnek verirler:

“Evliliğinizin bir ortaklık, hayat boyu beraber bir yolculuk, dışarıdaki dünyadan ayrı bir cennet, bir büyüme aracı mı; yoksa iki insanın bir üçüncü entite beraberliği midir? Evliliği kavramlaştırmanın bu tür genel tarzları arasındaki tercih, evliliğinizin nasıl olacağını belirleyebilir. Keskin metaforik farklılıklar, aile içi kavgalarla sonuçlanabilir. Mesela eşlerden birinin evliliği bir ortaklık, diğerinin de bir cennet olarak gördüğü bir durumu alalım. Ortaklığın sorumlulukları, bir cennetin karakteristik sorumluluklarından kurtulmayı haklı olarak bağdaşmayabilir.” (Lacoff vd. 2015: 301-302)

Metaforun, bütünüyle kavrayamadığımız şeyleri, duygularımızı, estetik tecrübelerimizi, ahlaki pratiklerimizi ve ruhsal bilincimizi kısmen kavramaya çalışmanın en önemli araçlarından biri olduğu ifade edilir. Eserde metafor örneklerine çok sayıda yer verilirken bunlar büyük harfler ile gösterilir: ZAMAN PARADIR, AŞK BİR YOLCULUKTUR, PROBLEMLER YAPBOZDUR, ENFLASYON DÜŞMANDIR, DÜŞÜNCELER YİYECEKLERDİR...

Bu kitap metaforik düşünceyi ilgi odağına çekmeyi başararak yalnızca dil alanında değil aynı zamanda felsefe, edebiyat, politika, hukuk, klinik psikoloji, din ve hatta matematik ile bilim felsefesinde de geniş kapsamlı etkileri olur. Eser her şeyden ziyade metaforlardan yola çıkarak kimliğimizi tanımaya, kimliğimizdeki var olan kodlara ulaşmaya yardımcı olur.

Çeviriye gelince... Gökhan Yavuz Demir aslında anlatımı ve ifade etmesi güç bir konuyu ele alan eseri çevirme işine koyulmakla zor bir işin altına girer. Bu cesaret örneği takdire şayan. Genel itibarıyla yetkin olan çeviride bazı sıkıntıları da belirtmek gerekir. Çevirenin Ön sözü'nde “Bir imparatorluk dili olan İngilizcenin kavramlarını karşılamakta, tıpkı Batılıların sıkıştıklarında Latinceye başvurmaları gibi, gerektiğinde yine bir imparatorluk dili olan Osmanlı Türkçesine başvurabileceğimize inanıyorum. Yeter ki zorlama olmasın” (Lacoff vd. 2015: 13) ifadelerine yer verilir. Fakat bazı noktalarda müteakip, sürat, lafzi gibi kelimeleri kullanması zorlama gibi durur. Ayrıca bir cümle içerisinde birden fazla olmak üzere “ve” bağlacı kullanılır, bu da okumanın akışında ve hızında sekteye neden olur.

* Bazı yerlerde “tecrübeci sentez” yerine “tecrübeci mit” olarak karşımıza çıkar.